

ПРЕБРОЯВАНЕ 1956 В ДИГИТАЛЕН ФОРМАТ

*Соња Златанова**

На 1 декември 1956 г. стартира единадесетото преброяване на населението и жилищния фонд в България. Извършва се съгласно постановление на Министерския съвет от 14 април 1956 година.

През периода 1880 - 1946 г. преброяванията са провеждани по метода на самопреброяването. Този метод е подложен на обстоен анализ и с оглед на международната практика се стига до извода, че самопреброяването не осигурява правилното попълване на преброителните карти, тъй като не е възможно да бъде инструктирано цялото население, а неточностите, допуснати при попълването на картите, затрудняват обработката на резултатите. За първи път по време на преброяването през 1956 г. се прилага методът на интервюто, като всички преброени лица освен децата и тежко болните са разпитвани лично от преброителите, които същевременно са попълвали анкетните карти. Този метод е довел до по-качествено попълване на преброителните карти и по-бърза обработка на резултатите от преброяването.

Организация и подготовка на преброяването

За правилното провеждане на такава общонационална „статистическа акция“, каквато е преброяването на населението и жилищния фонд, е необходимо да се осъществи огромна подготвителна работа. Подготовката и провеждането на самото преброяване се извършва от народните съвети под ръководството и контрола на Централното статистическо управление при Министерския съвет.

За правилното организиране и провеждане на преброяването е изграден специален преброителен апарат, който има задачата да ръководи и контролира всички дейности по преброяването. Преброяването се ръководи от създадената правителствена комисия, оглавявана от председателя на Централното статистическо управление (ЦСУ). Членове на комисията са заместник-министрите на Министерството на просветата, Министерството на културата, Министерството на финансите, представители на ЦК на БКП и ЦС на профсъюзите и началникът на организационно-инструкторския отдел на

* Младши експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, НСИ; e-mail: szlatanova@nsi.bg.

Министерския съвет. В окръжните и околийските центрове се създават окръжни и околийски преброителни комисии.

Първата задача от подготвителните дейности по преброяването е била номерирането на дворните места в държавата. За целта Централното статистическо управление издава специална наредба, съгласно която във всички населени места се извършва проверка, поправка и цялостно номериране на дворните места.

За правилното изграждане на преброителните участъци и контролните райони се съставят списъци, в които се регистрират всички семейства и броят на лицата в тях. Едновременно с преброяването на населението се извършва и преброяване на жилищния фонд, като в списъците се отбелязват броят на жилищните сгради и броят на жилищата, които се намират в отделните дворни места.

Разделянето на населените места на преброителни участъци и контролни райони е една от най-важните подготвителни дейности, свързани с организацията на преброяването. Извършва се въз основа на съставените списъци на семействата, като нормата за един преброител е да преброи от 300 до 350 лица. Контролният район е сформиран от 7 или 8 участъка.

Друга важна задача е подборът на кадрите, които имат ключово значение за качеството на преброяването. Основно изискване към преброителите и контролните е да бъдат грамотни и добросъвестни граждани.

Преброяването е извършено от 23 598 преброители и 5 397 контролори. Обръща се специално внимание на подготовката на кадрите, ангажирани в преброяването. Проведени са редица семинари и конференции, на които преброителите и контролните за запознати с техните права и задължения и са обучени как да попълват правилно преброителните карти.

Комуникационно-информационна кампания на Преброяване 1956

Разяснителната работа по организирането и провеждането на преброяването е важно условие за правилното му протичане и затова тя започва много рано и се разгръща в големи мащаби. Масовата дейност по информационно-комуникационната кампания се провежда от Централното статистическо управление, а по места - от местните органи на ЦСУ, партийните организации, профсъюзите, ОФ организациите и народните съвети. За водене на агитационно-разяснителната работа се създават специални комисии за съдействие на преброяването, в които са включени представители на различни общественно-политически организации.

Началото на комуникационната кампания се поставя с проведената през май пресконференция, организирана от председателя на правителствената комисия. Печатните медии също се включват активно - столичните ежедневници редовно публикуват разяснителни материали във връзка с подготовката и провеждането на преброяването. По Радио София се изнасят информационни беседи съгласно предварително изготвен план. Централното статистическо управление изпраща по населените места 10 вида лозунги, отпечатани в тираж 300 000 екземпляра, два художествени лозунга и един плакат в тираж по 20 000 броя. До учителите и учениците са изпратени апели, които призовават към активно участие в преброяването и съдействие за правилното му протичане.

Министерството на пощите организира поставянето на клеймо с лозунги за преброяването върху кореспонденцията. На 20 000 000 кибритени кутии и на цигарените кутии също се отпечатват лозунги. На национално ниво са осъществени 6 777 радиопредавания, печатните медии публикуват 248 статии, 21 341 са проведените беседи и събрания. В продължение на три месеца е прожектиран късометражният филм

„Животът в цифри“, създаден специално за преброяването. Мащабите и интензивността на комуникационната кампания оказват голямо влияние върху изграждането на положително отношение на населението към тази общонационална задача.

Преброяване 1956

Преброяването започва на 1 декември 1956 г. в 6.30 часа и приключва на 5 декември 1956 година. През следващите пет дни са предвидени контролно обхождане и проверки с цел отстраняване на грешки, допуснати при попълването на анкетните карти. До 20 декември 1956 г. всички преброителни материали са изпратени в Централното статистическо управление, където започва обработката съгласно предварително утвърдена програма.

За да се задоволят най-актуалните нужди от данни за населението, за първи път в България се прави репрезентативна разработка на материалите. В резултат само шест месеца след получаване на преброителните материали е възможно на държавните органи и научните институти да бъдат предоставени данни за характеризирани на демографското и социално-икономическото състояние на населението в страната.

Единадесетото преброяване на населението и жилищния фонд е първото, при което се въвежда машинна обработка на данните. Важен етап от подготовката на материалите за машинна обработка е тяхното шифриране. Извършва се от три групи служители, като първата група шифрира демографските признаци, втората група шифрира въпросите, свързани с професионалния и класовия състав на градското население, и третата група шифрира както демографските, така и стопанските въпроси от преброителните карти за селското население. Тази дейност е осъществена бързо и качествено поради наличието на предварително изработен инструментариум - инструкция за шифриране, речници на занятията и на производствените предприятия и организации. Перфорирането на целия преброителен материал се извършва от 9 машини система „Пауерс“ в продължение на 15 месеца.

Резултати от Преброяване 1956

В отговор на нуждите на българската държава от информация Централното статистическо управление спешно обнародва предварителните резултати за броя на населението по населени места към 31 декември 1956 година. Поетапно в четири тома е публикувана информация за разпределението на наличното население по възраст в комбинация със семейното положение, за наличното население по националност, възрастови групи, семейно положение и ниво на образователна степен, както и данни за семействата. Публикувани са данни за разпределението на активното и неактивното население по занятие в комбинация с обществената група, възрастта, равнището на образование и народностопански отрасли.

Резултатите от преброяването на жилищния фонд са публикувани в два тома. Първият том съдържа информация за жилищния фонд на София. Във втория са поместени данни на национално ниво, като обект на наблюдение са не всички сгради, а само жилищните. Попълвана е карта за всяка жилищна сграда, в т.ч. и за сгради, които са преустроени и се използват за живеене. Сградите са разпределени и по наличните благоустройства в тях - електричество, водопровод, канализация и централно отопление.

Разпространение на дигиталната колекция „Преброяване 1956“

За потребителите на статистическа информация и на библиотечния архив са създадени условия за безплатен достъп до дигиталните информационни ресурси на Националния статистически институт.

През 2017 г. за първи път в уебпространството се публикува дигиталната колекция „Преброяване 1956“. Тя е с обем 3 290 страници и се достъпва през двуезичния интернет портал на дигиталната библиотека (<http://www.nsi.bg/biblioteka/>). Търсенето е възможно както на български, така и на английски език.